

Lönestrukturen, arbetskraftens rörlighet och arbetslösheten

I Erik Dahmén's artikel om arbetslöshetens orsaker [Dahmén 1973] stod bl a:

"Till sist förtjänar det att framhållas, att det ligger nära till hands att överdriva strukturella faktorer's betydelse och att därför också underskatta totalefterfrågans betydelse av en alldeles särskild anledning. Man iakttar å ena sidan en brist på yrkeskunnigt och erfaret folk inom vissa områden och å andra sidan stor arbetslöshet bland de föga utbildade och mindre erfarna liksom också bland de äldsta och blir därför benägen att säga, att det här är en klyfta av strukturell natur, som inte skulle överbryggas av större totalefterfrågan. Slutsatsen är emellertid föräddiskt forhastad. Olika arbetstagares kompetensområden har nämligen sällan några skarpa gränser. Är totalefterfrågan på varor och tjänster stor, anställer arbetsgivaren ofta även folk vars kompetens för ett visst arbete inte är fullgod men dock acceptabel, varefter andra på närmast underliggande kompetensnivå kan flytta upp ett trappsteg. I ändan på repstegen kan på så sätt också många av de minst utbildade och minst erfarna, alltså bl a många av de på arbetsmarknaden nytillträdande liksom också många av de äldsta, få arbete. Är totalefterfrågan låg, blir däremot dessa kategorier först av alla och mest långvarigt utan arbete. Om dessutom lönestrukturen är stel, blir sistnämnda konsekvens särskilt kännbar. Spridningen av arbetstillgången ned genom kompetensnivåerna av en ökad totalefterfrågan försvaras av en sådan stelhets. Den skulle kunna gå snabbare, om en kompetens, som är i knappaste laget, oftare kunde bli i viss mån uppvägd av något nedjusterade löneanspråk". (s 98)

Jag vill inte bestrida Erik Dahmén's tes om totalefterfrågans betydelse även när

det gäller "spridningen av arbetstillgången ned genom kompetensnivåerna". Erik Dahmén betonar ju också själv att denna spridning skulle gå snabbare om "en kompetens, som är i knappaste laget (hos personen ifråga) kunde bli i viss mån uppvägd av något nedjusterade löneanspråk".

Det finns emellertid anledning att närmare undersöka vilken betydelse lönestrukturen (före och efter skatt) kan ha. Därför skall jag börja med att låta totalefterfrågan vara given och först senare i analysen införa sådana förändringar i denna som kan väntas bli utlösta av förändringar i lönestrukturen.

Betrakta ett läge med full sysselsättning och jämvikt i bytesbalansen. Antag sedan att en lönerörelse äger rum i vilken ingen lön stiger kraftigare än vad som är förenligt med oförändrad lönsamhet för företagen vid den faktiska produktivtetsutvecklingen och de internationella prisstegringarna.

Eftersom lönerörelsen har en låglöneprofil stiger emellertid högre löner mindre än vad utrymmet medgav. Samtidigt har man genom ett politiskt beslut ökat skatteprogressiviteten utan att detta totalt sett har medfört minskad konsumtions-efterfrågan (utan endast omfördelning av denna efterfrågan).

Vid den nya löne — skatte — profilen blir det svårare att få ersättare för kvalificerad avgången arbetskraft än för mindre kvalificerad avgången arbetskraft. Den nytillkommande kvalificerade arbetskraft som finns tycker nämligen inte att det betalar sig att rycka in på de le-

digblivna kvalificerade jobben. Vi kan tänka oss följande situation på mikroplanet:

Person A har jobb I som han sköter till sin arbetsgivares fulla belåtenhet. Det finns också en annan person, B, som nu är arbetslös men som skulle kunna sköta jobb I nästan lika bra som A och vid rådande lön till arbetsgivarens belåtenhet. Det finns vidare ett annat jobb, II, som är ledigt och som A skulle kunna sköta så bra att arbetsgivaren skulle vara villig att betala en väsentligt högre lön än den fastställda. Samtidigt är det helt uteslutet att B skulle kunna sköta jobb II.

A vill emellertid inte flytta från jobb I till det mera krävande jobbet II, då hans disponibla inkomst enligt våra antaganden skulle öka endast obetydligt härigenom. I och med att A inte flyttar till jobb II kommer denna vakans att kvarstå samtidigt som B förblir arbetslös.

Vi kan således mycket väl få ett läge med överskott på arbetskraft villig att utföra jobb I och överskottsefterfrågan på arbetskraft villig att utföra jobb II trots att totalefterfrågan i ekonomin inte har sjunkit. Det kan nu vara av intresse att undersöka vad följderna av en sådan utjämnande löne- och skattepolitik skulle bli.

De anpassningar som marknadsmekanismen skulle utlösa i ett sådant läge är sänkningar av lönerna för jobb I och höjningar av lönerna för jobb II. Detta skulle sedan kunna leda till två möjliga alternativa resultat. Antingen skulle lönerna för jobb I bli så låga att den förstnämnde arbetsgivaren fann det lönsamt att inrätta ytterligare ett jobb I och anställa B i detta. Eller också skulle skillnaden mellan ersättningen i jobb II och jobb I bli så stor att det blev attraktivt för A att flytta och därmed lämna jobb I till B.

Vad händer om någon sådan anpassning av lönestrukturen inte sker ens på längre sikt därför att jämlikhetssträvandena prioriteras? Sverige kommer då att få minskad förmåga att leverera produkter för vars framställning jobb av typ II ingår i stor utsträckning beroende på att det är svårt att rekrytera arbetskraft för denna produktion. Det anpassningsförlopp som utlöses av detta förhållande blir annorlunda vid fasta än vid rörliga växelkurser men slutresultatet blir ungefär detsamma. Vid fasta växelkurser kommer själva förhållandet att det är svårt att rekrytera arbetskraft för produk-

tionen ifråga att innebära ett visst bortfall av totalefterfrågan. Dessutom kan det underskott i bytesbalansen som blir ett resultat av svårigheterna att leverera varorna ifråga till utländska marknader eller hemmamarknaden leda till en restriktiv ekonomisk politik som också medför minskad totalefterfrågan. Reduktionen av totalefterfrågan leder i sin tur till en långsammare lönekostnadsstegring än som annars hade skett och detta gör att den internationella konkurrenskraften ökar (jämfört läget med en snabbare lönekostnadsutveckling) för alla varor men framför allt för varor till vars produktion det inte är svårt att rekrytera arbetskraft. Detta är varor för vars framställning jobb av typ I ingår i stor utsträckning.

Vid rörliga växelkurser leder leveranssvårigheterna för den förstnämnda typen av varor (för vars framställning jobb av typ II ingår i stor utsträckning) till en sänkning av kronans kurs vilket i sin tur medför ökad konkurrenskraft särskilt för den andra typen av varor. Vi kanske så småningom kommer att köpa den förra typen av varor från länder i vilka en ojämnare lönestruktur, mindre progressiva skatter etc accepteras och sälja den senare typen av varor till sådana länder. Om vi i Sverige värderar en jämn fördelning av penninginkomsterna högre än man gör i andra länder kan denna förändring uppfattas som en naturlig anpassning av vår produktionsstruktur och utrikeshandel.

När vi har fått denna roll i den internationella arbetsfördelningen torde såväl vakanser som arbetslöshet ha minskat (såframt inte någon annan störning har inträffat). Om man inte tillåter en marknadsanpassning av lönerna före skatt finns det emellertid ingenting som säger att anpassningen via växelkurserna kommer att helt eliminera vakanser respektive arbetslöshet. Om man tillåter en sådan anpassning men har progressivare skatter än i andra länder kommer anpassningen via den internationella arbetsfördelningen troligen att ske i samma riktning men i detta fall att på lång sikt leda till ett läge då vakanser och arbetslöshet är helt eliminerade.

Ekon lic Bertil Lindström
Industriens Utredningsinstitut

Referens

Dahmén, E., [1973], " 'Strukturell' arbetslöshet — ett överdrivet problem", *Ekonomisk Debatt*, årg 1, nr 2